

Ten geleide

Onder de noemer 'historische grensstudies' is het onderzoeksprogramma van het SHCL gericht op vergelijkend en grensoverschrijdend onderzoek in Limburg en aangrenzende regio's in het Maas-Rijngebied. Het gaat daarbij met name om de veranderende betekenis van de grens in het dagelijks leven van de grensbewoners. In dit jaarboek publiceren wij een aantal artikelen waarin dit thema concreet wordt gemaakt.

Joost Welten, die vorig jaar promoveerde op een lijvige studie naar de lotgevallen van dienstplichtigen uit Weert in de Franse tijd (sinds 1798),¹ stuitte in zijn onderzoek op het fenomeen smokkel over de bij Weert gelegen grens tussen het napoleontische Frankrijk en de Bataafse Republiek, sinds 1806 het Koninkrijk Holland. In het eerste artikel van dit jaarboek diept hij dit onderwerp verder uit. Boeren en handelaars bleken zeer creatief in het omzeilen van de grensbewaking, die de Fransen in de vorm van een professioneel douaneapparaat hadden ingesteld. Hoewel verboden om militaire en handelspolitieke redenen, bleven de traditionele handelstromen in illegale vorm bestaan. Het betrof zowel de uitvoer van graan naar Holland als de invoer van Engelse nijverheidsproducten. Ook was er een sluikhandel in koloniale waren, die weliswaar legaal ingevoerd mochten worden, maar die aan hoge importheffingen onderhevig waren. Nu was dat bij Weert over land niet zo moeilijk, omdat er geen barrière of zelfs grensmarkering bestond. Patrouillerende douanes konden tegen illegale overschrijdingen weinig uitrichten. Handelaren uit Luik, Maastricht, Sittard, Gulik en Aken zonden partijen graan per schip naar Maaseik. Die werden daar overgeslagen op karren en over land verder vervoerd, onder meer naar Weert, waar het tijdelijk werd opgeslagen. Weertenaren hadden contact met handelaren in de grensgemeenten in de Bataafse Republiek. Ingehuurde dagloners droegen zakken en pakken 's nachts over de grens. Het artikel is een illustratie van de paradox dat juist een formeel gesloten grens intensief grensoverschrijdend verkeer kan uitlokken.

De invloed van de grensligging van het in 1815 als provincie gevormde en in 1839 weer gesplitste Limburg komt treffend tot uiting in de perikelen rond de bevaarbaarmaking van de Maas als grensrivier in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Toon Bosch schrijft daarover in een door hem als 'verkennend' omschreven artikel. De Maas en haar water werden inzet van een slepend belangenconflict tussen Nederland en België. Dat frustreerde iedere serieuze poging tot rivierverbetering. De Nederlandse overheid beperkte zich tot het noodzakelijk onderhoud en incidentele verbeteringswerken. Deze handelwijze leidde in Limburg tot de conclusie dat de regering de provincie achterstelde. Een krachtige provinciale lobby, die zich vanaf het begin van de twintigste eeuw beijverde voor een snelle Maasverbetering, kon een grote

1 Joost Welten, *In dienst voor Napoleons Europese droom. De verstoring van de plattelandssamenleving in Weert* (Leuven 2007).

een systeem van interne beroepsopleidingen wisten de Nederlandse mijnen jonge Limburgers te interesseren voor het beroep van mijnwerker. Zonder buitenlandse inbreng kon men ook in het naoorlogse Nederland niet, maar buitenlanders kregen in de mijnen vooral een bufferfunctie waarmee conjuncturele schommelingen konden worden opgevangen. De Luikse mijnen daarentegen werden geheel afhankelijk van arbeidsmigranten.

Ad Knotter belicht de achtergronden van de roemruchte langzaam-aan-actie van de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond (NKMB) op 1 en 2 april 1957. De grensligging van Limburg en de nabijheid van de Duitse mijnen speelden hierin een doorslaggevende rol. Terwijl in Nederland de lonen door de bestedingsbeperking van de regering aan banden waren gelegd, had de Duitse overheid juist een speciale *Bergmannsprämie* toegekend om te voorkomen dat er arbeidstekorten in de steenkolenwinning zouden ontstaan. Door het loonverschil dreigde een omvangrijke pendel vanuit Limburg naar de Duitse mijnen. Om die te voorkomen vond de NKMB het noodzakelijk in te gaan tegen het beleid van de PvdA-KVP-regering en de landelijke katholieke vakcentrale, de KAB. Het artikel maakt duidelijk dat deze houding mede voortkwam uit het streven van de Bond om niet-katholieken en niet-Limburgers zoveel mogelijk uit de mijnindustrie te weren. Dit uitgangspunt, en het feit dat de hoogte van de lonen onderwerp was van regeringsbeleid, leidde tot grote politieke commotie, met name in de tweestrijd tussen PvdA en KVP, in heel Nederland, en in het bijzonder in Limburg.

Het jaarboek eindigt met twee bijdragen over beeldvorming van de Limburgse mijnbouw. Eva Hacking geeft een overzicht van de inhoud van de belangrijkste films en televisieprogramma's die sinds de jaren 1920 aan de mijnen werden gewijd. Leentje Mostert verzorgde een fotokatern over de mijnfoto's van de Heerlense fotograaf Hub. Leufkens.

Ad Knotter